

Kad ziema nāca sētiņā...

Ap šo laiku, piemērojoties ziemai, uz daudzām skatuvēm tiek izdancoti deju koncerti ar ziemīgiem nosaukumiem - «Ziemas danči», «Sniega virpulī», «Puteni aizdejojot» un kā vēl tik nē.

Godu drēbes «siltināja»

Skan draiskā «Nerejati, ciema suņi», un meitas, lielos lakatus krusteniski pārsējušas, lec pāri puīšu nostieptajām jostām, griežas un virpuļo līdz sniegpārslām. Man blakus meitenīte paskaļi prāto un jautā savai mammai: - Ir taču ziema, vai ne? Tu man gan neļautu iet ārā tikai ar lakatu! Kā viņas var?

Patiešām, arī senajos laikos latvieši ziemas laikā neskrēja puspliki ārā, un ziemas tad esot bijušas stingri bargākas. Gan ikdienas, gan arī godu drēbes tika kārtīgi «siltinātas» ar mēteļiem un biežām seģenēm, ar cepurēm un dūraiņiem. Arī ziemā latviešu meitas un puīši svētku reizēs ir skaisti sapucējušies, uzvelkot vēsākam laikam piemērotas godu drēbes, tāpēc arī tiek runāts par latviešu ziemas tautas tērpiem.

Taču uz mūsdienu skatuves nekāpsī dejojot pilnā ziemas ekpējumā, tāpēc, lai tomēr radītu ziemīgu noskaņojumu, dejojāji tērpi tiek papildināti ar vieglākiem ziemas tērpu elementiem - jakām, lielajiem lakatiem, dūraiņiem.

Bikstenieku tērps top no mazas auduma strēmelītes

Par to, kā tērpušies Bikstu pusē un ko mugurā vilkuši, ziemeļi atnākot, runāju ar Bikstu tautas nama bijušo vadītāju EVITU BIETI. Pirms apmēram septiņiem gadiem viņa pati dejoja vidējās paaudzes deju kolektīvā «Bikstenieki» un menedžēja sava novada tautas tērpu darināšanu, meklējot senās liecības un cieši sadarbojoties ar šīs jomas pārzinātājiem, amatniekiem un meistariem.

Bikstu tautas tērpu un tā tapšanu no atrasta sena brunču malas gabaliņa jau dēvē par dzīvu leģendu, un uz Latvijas simtgades Dziesmu un deju svētkiem 2018. gada jūlijā Bikstu dejojāji itin lepnī devās, tērpušies sava novada tautas tērpos, un arī ieguva godpilno augstāko novērtējumu tautas tērpu skatē.

Ideja Bikstu tautas tērpa atjaunošanai ir nākusi no Latvijas Vēstures muzeja arhīva, kur bija saglabāties 19. gadsimta etnogrāfisko brunču fragments. Tā izcelsme bija reģistrēta Bikstu pagastā. No šīs mazās brunču strēmelītes tad arī pamazām un neatlaidīgi tika radīts bikstenieku tērps. Evita stāsta: tā kā nav atrastas nekādas citas senas liecības par pārējām tautas tērpa

«Bikstenieki» uz Kemeru purva laipas. Vēls rudens.

sastāvdaļām, nācies idejas aizņemties no tuvākās apkaimes. Bikstu brunčus un lakatu papildina Jaunpils jaka, Grenču svārki, Blīdenes zeķes un galvassega, Annenieku paķeles jeb prievītes, ar ko apsien zeķes, lai tās nenokristu, Irlavas garie krekli ar diegu pogām, Džūkstes kurpes - vīru un sievu - ar kalēja kaltām sprādzēm.

Vīru mēteļu darināšana bijusi sevišķi sarežģīts process. Nav izdevies apkaklēm sadabūt kurmju ādiņas. Naskie racēji bijuši tik gudri, ka nav devušies rokās. Tāpēc apkaklēm izmantotas Rex šķirnes trušu ādiņas. Šiem trušiem ir ļoti mīksta kažokādiņa, kas atgādina samta audumu. Trušādas strēmele iet pāri arī puīšu naģenei. Bikstu puīšu tērpu īpašā, jau mūsdienu, iezīme ir pogas, kas kaltas no 20 santīmu monētām kā tā sauktās puna pogas. Tāpēc var teikt - vēsturiskas.

Galvenais - lai ir silti

To visu muzejos, arhīvos un ļaudis meklējot un skaidrojot, Evita arī uzzinājusi, kā Bikstu pusē cilvēki ziemā, godos ejot vai braucot, ir gērbušies.

- Sievām mūspusē ir apakšcepure - sviedrene, pēc tam virsū nāk smuka virscepure no žakarda vai no zīda. Mūsu dejojājiem ir žakarda pakaļdarinājums. Un, lūk, kad ir ziema un ciemos jābrauc kamanās vai jāiet ārā, lielo plecu lakatu lika ap pleciem un, ja bija vēsāks vai putināja, pārvilka arī pāri galvai, lai to nosedz. Aubēm apkārt

varēja apsiet arī kādu citu lakatu. Lielie lakati ar saviem skaistajiem musturiem un krāsām tika darināti gan siltumam, gan arī smukumam.

Viens no āra apģērba veidiem ir jakas ar oderēm un garām piedurknēm. Mums jau sākumā bija skaidrs, ka negribam ņieburu, tāpēc izvēlējāmies Jaunpils jaku ar lielu izgriezumu, kur var gan krelles, gan citas rotas iekarināt. Un mūspusē sievietēm ir tā - jo lielāka baltā priekša, jo skaistāk.

Godu brunči arī ziemā bija tie paši, tikai zem tiem siltumam savilka vairāk apakšsvārku. Meitas kājās vilka biežās, adītās zeķes, un zem tām apakšā vēl bija kāda bomelzeķe, kā tautā saka. Biksteniecēm tautas tērpu centrā «Senā klēts» tika piemeklētas Blīdenes zeķes - rokām adītas, ar tādām kā ziediem. Kamēr vēl nebija uz kājas, izskatījās ļoti lielas. Sievas negribēja vilkt - man tak nav tik resna kāja! Bet, kad uzvelk, viss ir skaisti. Tā ir vienkārši dubultā sievas ziemas zeķe.

Lauku ikdienas variantā vīriem noteikti bija vāzis - garš, rupjš džemperis, kam uzvilks vienkāršs mētelis ar vairākām oderēm. Arī ciemos iešanas reizē vīri ziemā meklēja mēteli vai pūsmēteli, bet zem vadmalas vai pakulu vadmalas biksēm, lai stilbi nesaltu, pavilka arī apakšveļu ar šņoritēm pie potītes. Salā sildīja puskažociņi no dažādām ādām, arī aitādas kažoki un dažāda garuma vestes.

Cepures bikstenieku variantā bija parastas naģenes. Vēsturiskās liecības pētot, atklājās, ka zie-

Lieli lakati noder arī smukumam.

mā vīriem un puīšiem galvā varēja būt arī ausaines, adītas vai šūtas cepures ar ausīm.

Dejoja izejamajos zābakos - tajos skaistajos, viksetajos, ar kuriem nav kauns ļaudīs iziet. Darbam derēja prastāki, biežāki zābaki. Noteikti vajadzēja arī vilnas zeķes un arī autus.

Vīsiem - vīriem, sievietēm - bērniem - kāju apavi bija arī koka tupeles. To var redzēt kinofilmā «Aija», kad galvenais varonis Jānis taisa Aijai un viņas meitiņām koka tupeles.

Un vai tad latvietis varēja doties salā bez adītiem rakstainajiem cimdiem? Par latviešu cimdiem varētu būt atsevišķs stāsts - par to daudzveidību, krāsu un musturu salikumiem, par to nozīmi senču tradīcijās un paražās. Par Bikstu pusē adītāju etnogrāfiskajiem rakstiem varam spriest tikai pēc viena veco cimdu pāra, kas datēts ar 1897. gadu un adīts mājās ar nosaukumu «Čēgi». Šo māju vairs nav.

... Mani gan vienmēr ir tirdijis viens jautājums - kā latvieši iespēja to visu izdarīt? Pa kuru laiku? Aust, šūt, adīt, ādas apstrādāt, koku grebt - tas viss bija tikai roku darbs un ļoti kvalitatīvs darbs. Tad kā?

Ziemai sava mode

Katram novadam bijusi arī sava ziemas mode, kas vairāk skārusi, protams, sievietes. Tā ir radoši izpaudusies arī siltajās ziemas cepurēs.

Augšzemes novadā sievu ziemas tautas tērpa rota bijusi īpaši šūta ziemas cepure, izgatavota no zaļa samta un oderēta ar aitādu.

Vidzemes pusē sievietes lepojušās ar skaistām ziemas cepurēm, kas šūtas no krāsaina vadmalas auduma ar platu samta apmalojumu. Arī tās oderētas ar aitādu.

Savukārt Kurzemes pusē, Nīcā, ziemā sievas galvu rotājusi no silta cepuru auduma gatavota aubveida cepure.

Zemgales sievas ziemā likušas galvā ar aitādu oderētas, no četriem gabaliem sašūtas siltas cepures, taču labi sildījis arī lielais, biežais lakats.

Uzziņai

Tautas tērps ir mūsu kultūras identitātes vizuāla izpausme un viens no mūsu nacionālajiem simboliem. Tajā uzkrātas daudzu gadsimtu gaitā veidojušās apģērba darināšanas, rotāšanas un valkāšanas tradīcijas.

Novadu tērpi atšķiras ar darināšanas paņēmieniem, apģērba piegriezumu, rakstu kompozīciju, krāsu salikumu un valkāšanas tradīcijām. To izpēti un atdarināšanas galvenais avots ir ekspedīcijās savāktie materiāli un paraugi, kas glabājas Latvijas Vēstures muzeja krātuvēs.

Anita Banzīņa

Foto no deju kolektīva «Bikstenieki» albuma

MAF

Mediju atbalsta fonds

Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem
Par lappuses saturu atbild raksta autors

Mūsu skolotāji ir universālie kareivji

Gadu mijas priekšvakarā «Zemgale» tikās ar Dobeles novada domes priekšsēdētāja vietnieku izglītības, kultūras, sporta un sociālajā jomā GUNTI SAFRANOVIČU, lai izjautātu par aktualitātēm izglītības sistēmas attīstības nostādņēs valstī un to, kā tās ietekmē izglītības darbu mūsu novadā.

Mūžīgajā reformā saglabāt optimismu

– Jūs pats esat ilgus gadus bijis skolotājs. Piekritiet: nu jau šķiet, ka izglītības jomā ir mūžīgā reforma. Kā šajā situācijā šobrīd jūtas pedagogi, izglītības darbinieki?

– Par mūžīgo reformu pilnībā piekritu. Es šodienas skolotājus apbrīnoju. Īpaši tos, kuri ar ļoti lielu apņēmību un optimismu pieņem visu jauno un iet tālāk, uz priekšu. Mēs zinām, ka cilvēki kopumā pārmaiņas pieņem ļoti grūti. Un skolotājs arī ir tikai cilvēks, ir diezgan grūti iziet no saviem «rāmjiem», pārkāpt

tos. Nesen notika IZM un OECD savstarpējās mācīšanās pasākums par konstatēto izglītības jomā Latvijā, runājot galvenokārt par izglītības kvalitātes monitoringu. Viens no OECD ekspertu atzinumiem bija, ka Latvijā notiek nepārtrauktas reformas un gan skolām, pirmsskolām, gan skolotājiem ir ļoti grūti tām izsekot, jo viena reforma vēl nav beigusies, kad seko nākamā. Ir cits pēc cita dažādi normatīvie dokumenti, ar kuriem jāiet galā ne vien pašvaldībai, ne tikai skolas direktoram, bet arī katram pedagogam. Līdz ar to šobrīd IZM ir apņēmies strādāt pie tā, lai veidotu nopietnu sistēmu valstī, lai palīdzētu skolotājiem gan ar mācību materiāliem, gan zināšanu novērtēšanu, gan datu analīzi. Savu pieredzi vienotas datu bāzes veidošanā stāstīja kolēģi no citām valstīm, atklājot, ka tādejādi skolotājiem nav pašiem jāveic visādas analīzes un apkopojumi, to paveic izveidotās datorprogrammas.

Mūsu skolotājs šobrīd ir universālais kareivis, kuram ar visu ir jāiet galā pašam. Protams, ka skolu vadība dara, cik ir tās spēkos, bet arī tās resursi nav neizsmeļami. Skolas direktoram ir jābūt ne tikai skolotājam, pedagogam, bet arī menedžerim, saimniekam, psihologam un vēl daudz kam...

– Klāt gadu mija. Ko gribat novēlēt mūsu novada skolotājiem, izglītības iestāžu darbiniekiem?

– Nevaru apsolīt, ka jaunajā gadā skolotājiem strādāt kļūs vieglāk. Bet lai grūtības, ar kurām nākas saskarties, viņus norūda un dara stiprākus. Un nezaudēsīm optimismu!

– Paldies par sarunu!

Sarmīte Rone
Autores foto

MAF

Mediju atbalsta fonds
Projektu finansē Mediju atbalsta fonds
no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem
Par lappuses saturu atbild raksta autors

Kvalitāti nenosaka skolas lielums

– Kā jūs raksturotu nozares ministrijas pašreizējās novitātes?

– Stājoties amatā pašreizējai izglītības un zinātnes ministrei, galvenie akcenti tika likti uz izglītības kvalitāti, kas, protams, nav mazsvarīgi. Lai šo kvalitāti uzlabotu, notiek skolu tīkla optimizācija. Ministrijas ieskatā maza izglītības iestāde nevar sniegt pietiekami kvalitatīvu izglītību, jo tajā trūkst kvalificētu pedagogu, skolotāji strādā uz nepilnām slodzēm. Tas tā arī ir. Taču mūsu ieskatā nevar izglītības kvalitāti vērtēt tikai pēc skolas lieluma. Arī mūsu mazās skolas pierāda, ka spēj sniegt labas kvalitātes izglītību: daudzu mazo pamatskolu absolventi veiksmīgi iestājas valsts ģimnāzijā, ar labiem rezultātiem startē gan novada, gan valsts olimpiādēs un konkursos. Tātad rezultāts, mūsu ieskatā, ir. Protams, problēma gan visā valstī, gan arī pie mums ir kvalificētu pedagogu trūkums. Bet mūsu skolās arī šajā mācību gadā nav tā, ka kāds mācību priekšmets tāpēc netiktu mācīts, izglītības process tiek nodrošināts. Jautājums ir par to, kā veidot pedagogu ataudzi, kā piesaistīt jaunos skolotājus, jo mana vecuma un vecāku skolotāju kļūst arvien vairāk un tas ir drauds izglītībai nākotnē. Taču pedagogu trūkumu ar mazo skolu likvidāciju mēs neatrisināsim. Jo mūsu līdzšinējā prakse rāda: no mazajām skolām uz lielajām vidusskolām strādāt aiziet salīdzinoši maz skolotāju. Līdz ar to tas nav risinājums.

Var strādāt bez bažām. Pagaidām

– Kā skolu tīkla optimizācija varētu turpmāk ietekmēt mūsu novada izglītības iestādes?

– Pašvaldības ieskatā novada skolu tīkls šobrīd ir sakārtots. Mazākās skolas ir ar vairāk nekā simts izglītojamiem. Līdz ar to skolas var pilnvērtīgi strādāt, vismaz tuvākajos gados nebažījoties par slēgšanu vai reorganizāciju. Protams, mēs saprotam, ka dzimstības rādītāji kritas, bērnu kļūst mazāk, līdz ar to tālākā nākotnē būs jādoma, kā strādāsim. Viss ir atkarīgs arī no ekonomiskās situācijas valstī, konkrēti – laukos: vai ienāk jauni uzņēmēji, vai ir darba vietas, kas piesaistītu ģimenes ar bērniem, vai ir dzīvošanai piemērota infrastruktūra un pieejami nepieciešamie pakalpojumi.

– Kā būs konkrēti ar Auces vidusskolu: vai tai nedraud pamatskolas statuss?

– Noteikti nē. Vienubrīd Izglītības un zinātnes ministrijas ieskatā tāds pieļāvums izskanēja, taču tas ir pagājis etaps. Gan mēs pašvaldībā tā domājam, gan ministrijā ir sapratuši, ka Aucē vidusskola būs arī turpmāk, jo ir nedaudz mainīti kritēriji ministrijas informatīvajā ziņojumā, kas ir jau skatīts vairākos «piegājienu». Auces vidusskolai vidējās izglītības posmā nepieciešams nodrošināt 60 izglītojamus, pašlaik tur ir 57, bet informatīvais ziņojums pieļauj arī dažu procentu atkāpi no šī nosacījuma. Zināmu robu skolas darbībā radīja kovidā laiks, kad skolēnu skaits vidusskolas posmā samazinājās. Bet pašreizējie dati un arī turpmāko gadu prognozes liecina, ka Aucē vidusskolu skaits būs pietiekams.

Kā piesaistīt jaunos?

– Jūs minējāt kvalificētu pedagogu trūkumu. Vai ir zināms, cik konkrēti skolotāju pietrūkst mūsu novadā?

– Fiziski šobrīd netrūkst neviena, jo izglītības process ir nodrošināts – ar lielākām vai mazākām slodzēm, ar darbu vienā, divās un pat trijās izglītības iestādēs. Bet pateikt, kāds būtu ideālais variants, ir ļoti grūti, jo mēs arī pārejām uz pedagogu slodzes sabalansēšanu, kad kontaktstundu skaitam vajadzētu būt mazākam, vairāk laika atvēlot citiem ar izglītības procesa nodrošināšanu saistītiem darbiem – gan individuālajam darbam, gan gatavošanās stundām, gan citiem pienākumiem, tostarp metodiskajam darbam. Tāpēc precīzi pateikt, cik trūkst skolotāju, nevar. Valsts ģimnāzija, piemēram, ir minējusi, ka tai vajadzētu vēl četrus, piecus pedagogus.

– Kas pašvaldībā tiek darīts, lai piesaistītu jaunos speciālistus?

– Viena iespēja ir tāda, ka piedāvājam speciālistam izīrējamo dzīvojamu telpu. Otrā: ir pieņemti saistošie noteikumi par stipendiju pēdējā kursa studentam, ja viņš nolēmis strādāt kādā no mūsu pašvaldības izglītības iestādēm. Tādā gadījumā ir iespēja slēgt līgumu ar pašvaldību un saņemt mācību gada garumā pašvaldības stipendiju 50% apmērā no minimālās algas. Diemžēl interesentu no topošo skolotāju puses nav, lai gan esam par to informējuši gan skolas, gan pirmsskolas izglītības ies-

tādes, gan citas mērķauditorijas. Laikam jau neviens šādas saistības – nostrādāt noteiktu laiku iestādē mūsu pašvaldībā – negrib uzņemties. Līdz šim šādi līgumi ir noslēgti tikai ar divām topošajām ģimenes ārstēm. Šobrīd arī valsts mērogā tiek diskutēts par to, ka vajadzētu atkal ieviest kādreizējo sistēmu: ja jauniešus studē par valsts budžeta līdzekļiem, viņam pēc absolvēšanas noteikts laiks jānostrādā savā profesijā valsts vai pašvaldības iestādē. Manuprāt, tas būtu tikai normāli. Diemžēl pašlaik prakse ir tāda, ka pedagoģijā studentu ir daudz, bet darbā uz izglītības iestādēm aiziet tikai retais. Protams, jaunie pedagogi ir ļoti labi sagatavoti, mācījušies gan pedagoģiju, gan psiholoģiju un daudzas citas zinības, līdz ar to var strādāt daudzās nozarēs, ne tikai skolā un pirmsskolā.

Par to esam daudz runājuši dažādās auditorijās. Nesen arī Bauskā, Zemgales plānošanas reģiona tikšanās reizē ar Izglītības un zinātnes ministrijas un Latvijas Universitātes pārstāvjiem pārrunājām, ka studiju programmās ir daudz vairāk jāietver prakses iespējas, lai studenti vairāk ietu praksēs skolā un pirmsskolā, lai saprastu, kas tas ir par darbu. Jo nereti ir tā, ka jaunais skolotājs pēc studijām atnāk uz skolu, bet ārpus sava mācību priekšmeta neko vairāk nesaprot, kas un kā būtu darāms audzināmajā klasē, kāds ir darbs ar vecākiem un tā joprojām.

– Vēl ir arī «Iespējamā misija» «Mācītspēks», uzņēmumu speciālistu došanās uz skolu pasniegt kādu mācību priekšmetu...

– Protams, arī tas ir labi. Ir mums labi piemēri, kad šie jaunie cilvēki ienāk skolā un tur arī paliek strādāt. Tomēr lielākajā daļā gadījumu, arī mūsu novadā, šie speciālisti pēc noteikta laika atgriežas savā ierastajā nodarbē. Ir bijuši pat tik ļoti labi pedagogi, kas humanitārās klases meitenēm iemācījuši milēt fiziku... Bet tie ir atsevišķi, reti gadījumi.

Jāpiebilst, ka kvalificētu speciālistu valstī pietrūkst arī sociālajā jomā, tostarp mūsu nova-

dā. Valstī ir izstrādāti normatīvie dokumenti, metodikas, vadlīnijas un algoritmi. Uz papīra viss ir, bet trūkst speciālistu, kas to īstenotu. To izjūtam arī mūsu problēmzonās savā pašvaldībā: pietrūkst psihologu, atbalsta speciālistu darbā ar bērniem un jauniešiem. Un ne jau algas jautājums ir būtiskākais. Pats darbs izglītības, sociālajā jomā ir sarežģīts un ne novērtēts, tāpēc jaunie cilvēki, kuri atnāk strādāt, bieži ilgi to neiztur un meklē citas iespējas.

Izglītībai naudu neželē

– Vai pašvaldībai pietiek līdzekļu izglītības jomas vajadzību nodrošināšanai un tālākai attīstībai?

– Manuprāt, labā lieta, ko mēs līdz šim esam spējuši noturēt, ir tā, ka neželējam naudu izglītības programmu attīstībai. Cenšamies atbalstīt visas iestāžu vēlmēs mācību līdzekļu nodrošinājumam. Nākošajā gadā, kad būs ļoti saspringts budžets un, kā dzirdams, daudzas pašvaldības atsakās no vairākām iecerēm, mēs tomēr, cerams, spēsim iestādēm nodrošināt finansējumu gan mācību materiāliem, gan tālākizglītībai un vēl citām vajadzībām. Nevarēsim gan tik daudz, cik gribētos un cik vajadzētu, atbalstīt remontus. Esam palikuši tikai pie paša nepieciešamākā, bez kā neiztik: vairākām ēkām jāsakārto jumti, kas ir sliktā stāvoklī, ir vēl citas neatliekamākās lietas. Bet ar kosmētiskajiem remontiem nāksies mazliet pagaidīt.

– Kā būs ar Dobeles 1. vidusskolas paplašināšanas projektu?

– Pie projekta joprojām turpinām strādāt. Ceru, ka nākamajā gadā projektu varēsim apstiprināt, un tad skatīsimies pēc Eiropas Savienības fondu iespējām vai domāsim par aizņēmumu Valsts kasē tā realizācijai. Katrā ziņā projekts virzās uz priekšu un tas ir ļoti nepieciešams, jo skola tādas nopietnas pārbūves nav piedzīvojusi kopš laika, kad ēkai uzcēla ceturto stāvu, un mums ir jāatrisina tur izveidojušās telpu problēmas.